

Nationella insatsstyrkan vid polisen

av Lars Nylén

Résumé

In 1972 an armed bank robbery took place in Stockholm. The robber and his hostage were locked up in the bank vault. Six days later when the stand-off ended, it became evident that the victims had formed some kind of positive relationship with their captors. The Stockholm Syndrome was born by way of explanation. Three years later the West German embassy in Stockholm was occupied by a group from the German extremist organization Rote Armee Fraktion. Together with international outrage, the demand for enhanced security at airports and other vulnerable objects was raised. That also called for specially trained and equipped police units in most countries. However, the Swedish government was hesitant and did not want "trigger happy paramilitary" police officers. This is the long story of how Sweden finally received its counter-terrorist police unit – Nationella insatsstyrkan (NI).

POLISEN HAR I alla tider haft att tackla situationer där personer låst in sig och barrikaderat sig av den ena eller andra anledningen. Det hör mer eller mindre till polisvardagen, exempelvis när någon försöker förhindra ett frihetsberövande genom att stänga in sig och ställa möbler för dörren. Ibland har personen som barrikaderar sig tillgång till enkla vapen som knivar eller yxor och hotar att skada sig eller polispersonalen. I andra situationer kan personen ha tillgång till jaktvapen och hotar och avlossar skott med exempelvis sin tillståndsgivna älgstudsare. Än mer kvalificerad blir situationen om personen stänger in sig med någon annan och hotar att skada denne och sig själv om polisen försöker ingripa.

Inte sällan inträffar sådana här situationer överraskande vid en vardaglig händelse som därvid övergår till, på polispråk, att bli ett ingripande i farlig situation. Före polisväsendets förstatligande 1965 innehöll den grundläggande polisutbildningen få inslag av taktiskt uppträdande över huvud taget. Den praktiska polistjänsten byggde närmast

på beprövad erfarenhet som successivt inhämtades "on the job".

Med det statliga polisväsendet skedde en väsentlig upprustning av polisväsendet och utrustningen blev likformig i landet. Arbetarskyddsföreträdare uppmärksammade behovet av att rätt kunna hantera utrustningen i olika situationer. Utbildningen förbättrades och omfattade även taktik, allt var inte längre enbart baserat på personlig erfarenhet. För att säkrare kunna hantera en farlig situation försågs polisen med skyddsvästar, hjälmar, tårgas och sk förstärkningsvapen, dvs en svartmålad kulsprutepistol Carl Gustaf med enkelskottsmekanism (m/45BE) och där kindstöden kunde tas bort när skyddshjälm med visir (huvudskydd m/69) användes. Med kpist m/45BET kunde sprayburkar med tårgas skjutas in i ett utrymme för att tvinga ut en gärningsman. Trots den mycket tvivelaktiga träffsäkerheten på avstånd över 50 meter togs m/45BET inte ur bruk förrän år 1999.

Utbildning i taktiskt uppträdande och ingripande i farlig situation blev så små-

ningom en permanent del av polis skolans allmänna kurser, men omfattade i slutet av 1970-talet endast 12 timmar per kurs. Färdighet skulle uppnås och upprätthållas genom återkommande regional utbildning om två dagar vart fjärde år, men det var lite så och så med genomförandet. Uttagning och användning av förstärkningsvapen fordrade särskilda polischefsbeslut¹ och den taktiska inriktningen var att ”prata fram en lösning på den låsta situationen”. Tårgas och skjutvapen skulle användas ”med utomordentlig restriktivitet”.²

I Stockholm, Göteborg och Malmö fanns sedan flera år rörliga piketer av olika storlekar. Piketpersonalen bedrev ordningspolisär verksamhet genom gruppatrullering och kom därvid att användas vid allvarliga händelser då personalbehovet var större än en vanlig dubbelpatrull och då samövad personal efterfrågades.

I september 1972 kapades ett SAS-flygplan på väg från Torslanda, Göteborg, till Stockholm av tre beväpnade kroater, med kopplingar till den högerextrema rörelsen Ustaša. De krävde att planet skulle flyga till Bulltofta flygplats utanför Malmö. Där hölls passagerarna och besättningsmännen som gisslan, och kaparna krävde att sju i Sverige fängslade kroater skulle frigis i utbyte mot gisslan. De sju fångarna var dömda för mordet den 7 april 1971 på den jugoslaviske ambassadören Vladimir Rolović i Sverige. Två av fångarna avtjänade livstidsstraff för mord. Justitieminister Lennart Geijer utsågs av regeringen till förhandlare med kaparna och reste till Bulltofta. Efter några timmars överläggningar gav Geijer efter och lät föra de sju kroatiska internerna till flygplanet. Efter sexton timmar kunde de sista i gisslan lämna planet som därefter flög till Madrid där kaparna och fångarna sökte politisk asyl.

I augusti 1973 skedde ett väpnat rån mot Kreditbanken vid Norrmalms torg i Stock-

holm. När polisen kom till platsen barrikaderade sig gärningsmannen med bankpersonal i ett bankvalv där de senare blev instängda av polisen. Efter att till slut ha borrarat hål i bankvalvets tak kunde polisen på sjätte dagen spruta in tårgas i valvet och dramat fick sin upplösning. Mellan gärningsmännen och gisslan uppstod ett psykologiskt tillstånd som sen tidigare var känt som identifikation med aggressorn och nu spreds världen över som Stockholmssyndromet.

I april 1975 skedde ett angrepp på västtyska ambassaden i Stockholm. Medlemmar ur den väpnade vänsterextremistiska organisationen Röda armé-fraktionen (RAF) ockuperade ambassaden och krävde att den västtyska regeringen skulle frige 26 RAF-medlemmar som satt inspärrade i Västtyskland. Ambassaden omringades av polisen och förhandlingar inleddes. Västtyskland vägrade att ge efter för kraven. För att understryka allvaret i sina krav sköt ockupanterna två personer ur gisslan och hotade att skjuta en varje timme tills kraven uppfyllts. Plötsligt detonerade en trotylladdning inne på ambassaden och ockupationen fick sitt slut. Ambassaddramat krävde fyra människoliv: militärattachén, handelsattachén samt två ockupanter.

Insikten vaknar om att polisen måste utrustas, utbildas och samövas

Händelserna föranledde polisstyrelsen i Stockholms polisdistrikt att i en skrivelse till Rikspolisstyrelsen (RPS) den 16 september 1975 föreslå en förstärkt struktur för särskilt farliga situationer. Förslaget innebar bland annat att piketgrupperna i första och tredje vakt-distrikten (VD 1 och VD 3) skulle ersättas av en ny piketenhet i en centralsektion i myndigheten.³

Den nya piketenheten skulle dimensioneras för att kunna fungera dygnet runt. Stor vikt skulle läggas vid utbildning och samövning. För dessa uppgifter samt för att planera och leda verksamheten föreslogs att enheten skulle ha eget befäl, tre poliskommissarier med skifttjänst.

Man skulle därmed få en snabbt disponibel, väl utbildad och samövad personal för förstahandsåtgärder på platser där terrordåd, bombdåd, grova våldsbrott, och naturkatastrofer inträffat samt vid skallgång och efterspaning av farliga brottslingar.

Skydds- och säkerhetsaspekter för både polismännen och allmänheten lyftes fram. Polismyndigheten menade att samtidigt som man fick en bättre beredskap för sådana händelser kunde motsvarande utbildning av andra polismän begränsas.

Men förändringen var långt ifrån i hamn. Sammanhållna polisenheter som särskilt övas i att hantera skjutvapen och fortlöpande tränas i taktiskt uppträdande var "enhet potatis". Dessutom detaljstyrde fortfarande regeringen sina myndigheter. Vid den här tiden inrättade regeringen alla statliga tjänster och bestämde i detalj organisationen i myndigheterna och gav på "skruv- och mutternivå" de närmare ramarna för inköp av utrustning.

Stockholmsförslaget måste dessutom passera det centrala nålsögat – Rikspolisstyrelsen (RPS). En särskild arbetsgrupp tillsattes den 10 december 1975 och lade den 28 januari 1976 fram sitt förslag som därefter underställdes regeringen. Den särskilda arbetsgruppen vid RPS stöttade i huvudsak förslaget och formulerade följande mål för utbildningen av personal vid piketenheten.⁴

All personal som ingår i piketstyrkan samt viss annan ledningspersonal skall på rätt sätt kunna använda den polisiära utrustning som kan komma till användning för

att lösa förelagda uppgifter. Styrkan skall vara samövad och väl insatt i aktuell lagstiftning för att den med minsta möjliga våld och med minsta möjliga risk för allmänheten och polismännen själv skall kunna ingripa med rätt taktik och teknik i farliga situationer och vid bombhot, bank- och postrån, ockupationer, fara för flygkatastrof, olycka med farligt gods, större bränder, svårare trafikolycka etc. Den personal som skall samverka med piketstyrkan, d v s all polispersonal i Stockholms polisdistrikt, skall ha kännedom om piketstyrkans organisation, arbetssätt och befälsförhållanden.

Utbildningen i ingripande vid farlig situation borde enligt arbetsgruppen inriktas på tre kategorier.

Kategori A, piketstyrkans befäl och befälsvikarier, föreslås av arbetsgruppen få en grundläggande utbildning under en tre veckors sammanhängande kurs. Utbildningen bör genomföras före den tidpunkt då den centrala piketstyrkan skall träda i funktion. Kursen bör omfatta i huvudsak följande ämnen: aktuell lagstiftning, psykologi, psykiatri, planering, taktiskt uppträdande i olika situationer, tekniska hjälpmedel, akutsjukvård och fysisk träning.

Kategori B, övriga polismän i den centrala piketstyrkan, föreslås få i stort sett samma utbildning som kategori A. Tyngdpunkten skall emellertid läggas på färdighetsövningar. Vidare bör utbildningen, enligt arbetsgruppens uppfattning, ske vid återkommande utbildningstillfällen inlagda i tjänstgöringslistan.

Kategori C, övriga polismän i Stockholms polisdistrikt, bör i huvudsak ges utbildning i användning av kroppsskyddsutrustningen, visst taktiskt uppträdande och vapenträning i enlighet med vad som föreskrivits i särskild ordning.

Regeringen tog inte i den heta potatisen direkt utan gav i maj 1976 i uppdrag åt den sittande 1975 års polisutredning (PU

75) att med förtur behandla förslaget från Stockholms polisdistrikt. Samtidigt fick Stockholmsmyndigheten regeringens uppdrag att göra det som var möjligt inom ramen för gällande organisation för att öka beredskapen vid händelser av mera allvarlig karaktär och förbättra skyddet för berörda polismän och allmänheten.

1975 års polisutredning redovisade sin uppfattning och sina förslag i ett betänkande i januari 1977.⁵ Utredningen konstaterade att mycket allvarliga händelser som tagande av gisslan och terrorhandlingar i regel innebär att alla nivåer inom polisorganisationen berörs. Förslagen om en ändrad organisation för piketen borde därför kopplas samman med utredningens uppdrag att behandla de allmänna frågorna om polisens uppgifter, utbildning och organisation.

Betänkandet innehöll därför inget förslag om organisatorisk förändring, enbart förslag om förbättrad utbildning för och beredskapen vid piketen vid bibehållen organisation inom VD 1 och VD 3 och oförändrade arbetsuppgifter.

Perioden 1965–1975 har kallats det ”röda årtiondet” och innehöll bland annat almsriden i Stockholm, protester mot Vietnamkriget och FNL-rörelsen.

PU 75 hade svårt att bortse från de argument som framförts om behovet av ett bättre arbetarskydd för polispersonalen. Tveksamheten inför en antiterrorstyrka skymtar dock fram i utredningen som underströk utbildningsmoment som ”gäller ett riktigt uppträdande i olika situationer och ämnena psykologi och psykiatri”, som man ansåg måste ges ett väl tilltaget utrymme. Utredningen påminde om att omorganisationen av piketverksamheten i Stockholm varit föremål för omfattande debatt i massmedierna och i andra sammanhang samt om farhågorna med bildandet av en central enhet och att ”någon slags elitpolis skulle

tillskapas”.⁶ Något märkligt förutsatte PU 75 att ”de rörliga piketerna inte tillförs någon särskild utrustning utan skall utnyttja den gemensamma utrustning som finns i polisdistriktet. De rörliga piketerna behöver inget eget förråd för utrustning.”⁷

Regeringen tillät ingen stående och sammanhållen beredskapsstyrka, endast begränsade utbildningsinsatser och inte någon särskild utrustning utöver den gemensamma utrustning som fanns i polisdistriktet.

Stockholmspiketerna utökades i alla fall, i linje med PU 75:s förslag, med 16 polismän och kom därmed att bestå av två enheter om vardera 50 polismän samt 32 fasta ersättare, ett eufemistiskt sätt att hålla numerären låg, ur de berörda vakt-distrikten. Fyra kvalificerade poliskommissarier tillfördes dessutom verksamheten för att genomföra en samordnad utbildning av piketpersonalen.

De rörliga piketerna i Göteborg och Malmö om 25 respektive 20 polismän berördes inte i detta läge, men de utökades efter några år till 51 respektive 36 poliser. Och utbildningen började samordnas mellan dessa polismyndigheter.

Det politiska modet räckte med andra ord inte till mer än ett myrstag. Vi var nu framme vid årsskiftet 1977/78 och snart skulle ytterligare argument för en beredskapsstyrka göra sig gällande och frågan tas upp på nytt.

Den internationella utvecklingen

1970-talet skakades av ett stort antal spektakulära terroristdåd runt om i världen: flyglanskapningar, angrepp på ambassader, gisslantagningar och mord på förgrundspersoner.⁸ Sverige hade, som redovisats ovan, redan fått en släng av slevan.

Detta ledde fram till en rad motåtgärder och framväxten av välutbildade och modernt utrustade Special Weapons and Tactics

Teams (SWAT-teams) och antiterrorstyrkor inom polisen runt om i världen. Även militära enheter tränades för kvalificerade fritagningsoperationer. Utrustning, taktik och utbildning utvecklades och samträning ökade, också i ett internationellt perspektiv. Underrättelsesamarbetet utvecklades. Massor av pengar investerades dessutom i förebyggande åtgärder på flygplatserna och säkerhetskontroll av passagerare och resgods utvecklades allt mer och blev standardrutin. Säkerhetsskyddet utvecklades även vid en rad andra känsliga objekt.

Hösten 1972, samma år som Bulltoftakapningen ägde rum, var det olympiska sommarspel i München. Åtta medlemmar ur den palestinska terroristgruppen Svarta September tog då israeliska idrottsmän som gisslan i OS-byn. Två israeler dödades tidigt vid attentatet och nio togs som gisslan. Terroristerna krävde att 232 fängslade palestinier i Israel skulle frigges. Efter förhandlingar fördes gärningsmännen och gisslan till den militära flygbasen Fürstenfeldbruck utanför München. Vid ett fritagningsförsök dödades gisslan, en polis och flertalet gärningsmän. Det blev en massaker som sammantaget krävde sjutton liv.

Terrorattentatet fick allvarliga efterdyningar. Därvid beslutade den västtyska regeringen att en ny styrka med kompetens att hantera terroristdåd skulle organiseras. Den 26 september gavs uppdraget till överstelöjtnant Ulrich Wegener vid tyska Bundesgrenzschutz (BGS) med kravet att styrkan skulle vara insatsklar den 30 april 1973. Det blev enheten Grenzschutzgruppe 9 (GSG 9) som byggdes upp i samarbete med brittiska Special Air Service (SAS) och Israel.

I december 1975 utsattes de oljeproducerande staternas samarbetsorgan OPEC i Wien för ett attentat av en grupp som kallade sig "The Arm of the Arab Revolution", ledd av den ökände terroristen Carlos, Schakalen.

I juni 1976 flög en militär insatsstyrka från Israel till Entebbe i Uganda och lyckades där frita passagerarna från ett Air France-plan som mellan Tel Aviv och Paris kapats av en grupp med knytning till Folkfronten för Palestinas befrielse (PFLP-EO) och tvingats till Entebbe i Uganda via Aten (Operation Thunderbolt).

I maj 1977 kapade sydmolucker för andra gången ett tåg i Nederländerna och tog gisslan i en skola, dramat pågick i 20 dagar. Samma år i oktober genomförde tyska GSG 9 en fritagningsoperation i Mogadishu, Somalia, och fritog passagerarna i ett flygplan från Lufthansa som över Medelhavet på väg mellan Palma de Mallorca och Frankfurt kapats av en grupp med anknytning till PFLP. Kaparna tvingade flygplanet att "hoppa runt" i Mellanöstern. När kaparna hade tvingats till sig en landning i Dubai kom GSG 9 till platsen och planerade tillsammans med brittiska Special Air Service (SAS) en insats. Medan de förberedde insatsen lyfte flygplanet och flög via Aden till Mogadishu där fritagningsinsatsen till slut kunde genomföras (Operation Feuerzauber).

Våren 1978 kidnappade italienska Röda Brigaderna den före italienske premiärministern Aldo Moro och krävde bland annat att fängslade terrorister skulle frigges. Efter drygt 50 dagar hittades Moro mördad i en bil i Rom.

Till exemplen på omfattande fritagningsoperationer hör även insatsen på Irans ambassad i London våren 1980. Ockupanter från Demokratiska Revolutionära Fronten för Arabistans befrielse tog 22 personer som gisslan på ambassaden och krävde att 92 fångar skulle frigges. I Storbritannien var Margaret Thatcher premiärminister och någon fri lejd var det inte tal om. När de polisiära resurserna var uttömda fick en militär insatsstyrka från brittiska Special Air Service (SAS) uppgiften att frita gisslan och

tog över den delen av insatsen från polisen under några minuter.

Insatserna i Entebbe, Mogadishu och London var insatsmässigt stora framgångar. Vid den här tiden stod det klart att betydande framsteg gjorts vad gäller insatsutrustning och taktik för att frita personer som tagits som gisslan av terroristgrupper i byggnader och transportmedel. I Sverige gick det inte att undgå att se vad som hände i omvärlden, men rädslan för specialutbildade polisenheter spökade och blockerade utvecklingen.

Skydd av kärnkraftverk

Som följd av internationella överenskomelser hade Rikspolisstyrelsen sedan år 1978 bedrivit ett projektarbete för att bedöma och utveckla behovet av polisiära insatser i det fysiska skyddet av kärnkraftverken i Sverige. Polismyndigheterna Tierp, Oskarshamn, Lund och Varberg hade ett lokalt primäransvar för insatser i skyddet mot brottsliga angrepp på kraftverken och en viktig roll som åtgärdsstyrkor för att skydda och förhindra obehörigt avlägsnande av klyvbart material enligt fördraget om förhindrande av spridning av kärnvapen. För de polisiära åtgärdsstyrkornas insatser vid kärnkraftverken fanns internationella scenarier och tekniska tidsgränser i de skilda säkerhetsreglerna uppställda.

Redan tidigt stod det klart att de primäransvariga polismyndigheternas insatsförmåga måste förstärkas genom taktisk utbildning i ingripande mot farlig person, även vid terroristangrepp, och ny utrustning tillföras dessa myndigheter. Utbildningen mer än fördubblades i förhållande till polispersonalen i andra polismyndigheter och övningsverksamheten blev omfattande. Det stod även klart att dessa fyra polismyndigheter snabbt måste erhålla förstärkning med polispersonal som under pressen av de tekniska tids-

gränserna skulle ha förmåga att avbryta ett terroristangrepp och återta för verksamheten nödvändiga utrymmen.

I Norge hade en beredskapsstyrka inrättats år 1975 mot bakgrund av brottsutvecklingen i Norge och i utlandet, med bland annat flygkapningar och gisslantagningar. Styrkan benämndes Beredskapstroppen (Deltatroppen) och var lokaliserad till Oslopolisen. Från början bestod styrkan av 300 man, men minskades efter ett par år till fyra divisioner om vardera 12 man, summa 48 poliser. En division var alltid under utbildning medan de övriga sysslade med vanlig polistjänst.

Det svenska projektet besökte Oslo år 1979 och tog starka intryck av den norska modellen. En av poliskommissarierna som ansvarade för utbildningen av Stockholmspiketen skickades hösten 1979 till Oslo för att genomgå Deltatroppens grundutbildning.

Besök gjordes senare även vid Forsvarets Spezialkommando (FSK) för att studera moderna övningslokaler och skjutbanor. Under fredstid hör skydd av norska oljeriggars offshore till FSK:s uppgifter. Det är en uppgift som tangerar polisens ansvar för insatser vid terroristattacker. Vissa av oljeriggarna är sammankopplade med riggar som hör till Storbritannien. FSK kan i speciella situationer stödja den norska polisen.

Även Finland hade etablerat en särskild insatsstyrka, till vardags kallad Björnligan. Likaså fanns det en insatsstyrka inom den danska polisen, Politiets Aktionsstyrke (AKS), vars verksamhet också studerades i projektet.

År 1979 gjorde projektet ett studiebesök i Tyskland. Då besöktes antiterrorstyrkan GSG 9 och Bundesgrenzschutz' helikopterverksamhet i Sankt Augustin-Handelsgelände utanför Bonn. Mycket av taktik och utrustning var sekretessbelagt, men GSG 9 delade med sig. Dessutom lovade man: "Vi följer i realtid alla händelser världen runt och skulle ni behöva hjälp av något slag framöver så

hör vi eller någon annan av sig direkt. Så samarbetar vi”.

I projektarbetet kunde Rikspolisstyrelsen vidare konstatera att inte ens den nyligen förstärkta piketorganisationen i Stockholm hade den förmåga som krävdes. Sverige saknade helt enkelt resurser för ingripande vid terroristangrepp. Det brast vad gällde personella resurser, transportkapacitet och insatstider, vapen, särskild forceringsutrustning samt utbildning och övning, d v s i alla avseenden.

Under projektarbetets gång inträffade en svår olycka i det amerikanska kärnkraftverket Three Mile Island (TMI), utanför Harrisburg i Pennsylvania. Den 28 mars 1979 förlorade en av reaktorerna av olika skäl kylning, vilket i sin tur ledde till bränsleskador. Radioaktivitet släpptes ut och i etapper utrymdes ca 140 000 människor från närområdet i upp till tre veckor. På den sjugradiga internationella händelseskalan klassades olyckan på nivå 5. I Sverige, som stod inför driftsättning av nybyggda reaktorer ledde TMI-olyckan till att regeringen utlyste en folkomröstning den 23 mars 1980. ”Alla stenar skulle vändas på”. ”Allt kan inträffa, även det mest osannolika.”

Mot bakgrund av de internationella scenarierna och de tekniska tidsgränserna var det förhållandevis enkelt att klara ut vad som brast och vad som behövde göras i den svenska insatsberedskapen. I maj 1980 kunde Rikspolisstyrelsen överlämna två rapporter från Projektet Skydd av kärnkraftverk m m till regeringen. På grund av att rapporterna innehöll detaljerade polistaktiska överväganden var de sekretessbelagda.

Rikspolisstyrelsen föreslog att polispike-ten i Stockholm skulle utökas till 250 man och att 40 polismän dygnet runt skulle kunna sättas in vid allvarliga terroristangrepp mot kärnkraftverk. För transporter ville RPS få hjälp med Försvarmaktens Vertolhelikoptrar.

Regeringen ansåg att den successiva utbyggnaden av kärnkraftverk gjorde det befogat att förstärka den polisiära beredskapen mot terroristangrepp och likartade allvarliga brottsliga aktioner. Departementschefen ansåg det oförsvarligt att avstå från att skaffa tillräckliga resurser att möta hot av sådant slag. De i kärnkraftsäkerheten primärt ansvariga polismyndigheterna fick genom regeringsbeslut den begärda förstärkningen och väsentligt modernare utrustning än polisväsendet i övrigt. Däremot förordade departementschefen en decentraliserad organisation för en eventuell beredskapsstyrka, vilket ansågs skulle innebära större lokalkännedom och kortare utryckningstider.⁹ Den politiska tveksamheten till sammanhållna polisstyrkor lyste igenom: ”Meningen är däremot inte att de uttagna polismännen skall fungera som en särskild styrka i det dagliga polisarbetet. Där skall de fullgöra uppgifter av vanligt slag tillsammans med andra polismän, utan att särskild hänsyn tas till deras uppgifter i samband med allvarliga brottsliga angrepp.”¹⁰

Mot den bakgrunden uppdrog regeringen den 28 december 1981 åt Rikspolisstyrelsen att utreda vidare och närmare belysa frågan om hur den polisiära beredskapen mot vissa brottsliga angrepp i framtiden borde vara organiserad i Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt. Därvid angavs som utgångspunkt att piketen i Stockholm inte skulle utökas med nya enheter men med ett 30-tal ersättare. 70 poliser skulle utbildas i vardera Göteborg och Malmö.

Rikspolisstyrelsen fick samtidigt i uppdrag att lägga fram förslag till hur rekryteringen av personal bör ske och därvid klargöra vilka fysiska och psykiska krav m m som bör ställas. Det ledde till nya besök och faktainhämtning i grannländerna. I Finland svarade beredskapsavdelningens överkommissarie: ”Nog har vi psykologiska insatser

allt”. Men det var svårt att få veta detaljerna. Till slut svarade han något pressad: ”Jag är med,” och därmed var den saken klar.

Rikspolisstyrelsen redovisade uppdraget den 15 mars 1982. Bland annat föreslogs då, enligt uppdraget, att Stockholm, Göteborg och Malmö skulle få ett uppdelat primärsvar för att förstärka vid insatser vid Forsmark och Oskarshamn respektive Ringhals och Barsebäck. Några förändringar genomfördes emellertid inte. Förslagen lades åt sidan.

Utvecklingen stod stilla vad gällde frågan om en insatsstyrka, men fortsatte i de fyra kärnkraftslänen. Genom återkommande utbildning och den nya utrustningen byggdes en god kompetens upp för de förstahandsuppgifter som de hade ansvar för, att vid ett angrepp isolera gärningsmännen, stegvis neutralisera hotet mot anläggningen, påbörja förhandling och planera för fortsatt insats. I övrigt haltade den polisiära förmågan i förhållande till de internationella kraven på fysiskt skydd av kärnkraftverk.

I ett försök att få kärnkraftindustrin att stötta där regeringsanslagen inte räckte till kallade företrädare för Rikspolisstyrelsen till ett möte där frågan ställdes om industrin kunde bistå polisen med kommunikationsutrustning som kunde förväntas fungera i den mycket speciella miljö som ett kärnkraftverk innebär och även med annan utrustning. Industrins företrädare tittade på listan och frågade, som exempel, vilken typ av bormaskiner polisen efterfrågade. Vattenfall hade allt från handhållna batteridrivna bormaskiner till stora bandgående tunnelbormaskiner som i och för sig kunde lånas ut till polisen, om man bortsåg från det principiella att polisen borde ha sin egen utrustning. Frågan blev en ”stoppboll” som avslutade mötet. Kärnkraftsdistrikten fick sin egen utrustning, men radiokommunikationsfrågan var tekniskt mycket svårlöst.

Parlamentariska kommissionens rapport 1988

Ända sedan 1975 års polisutredning hade frågorna om polisverksamheten vid mycket allvarliga händelser utretts och däribland hur polismyndigheterna skulle kunna förstärka varandra, bruket av särskilda vapen, s k förstärkningsvapen, och om Rikspolisstyrelsen skulle ha en samordnande funktion.¹¹

Rikspolisstyrelsen hade sedan förstatligandet av polisväsendet år 1965 arbetat med att förbättra grundutbildningen och fortbildningen inom polisen. En särskild lärobokskommitté hade tagit fram tjugotalet böcker för att användas i polisutbildningen – Den gröna serien. Däribland fanns sedan 1982 boken Polistaktik. Det mesta handlade om formalia som kompletterades med belysande polistaktiska fallbeskrivningar. Mycket handlade om hur man gjort, mindre om hur man borde göra. Justitieombudsmannens beslut i enskilda fall blev riktmärkena som pekade ut ”dikeskanten”, men hur den professionellt rätta vägen såg ut och vad som var god internationell erfarenhet var mindre klarlagt.

Kvällen den 28 februari mördades statsminister Olof Palme på Sveavägen i Stockholm. Den 19 mars 1987 tillsattes en parlamentarisk kommission för fortsatt granskning med anledning av mordet, den s k Edenmankommissionen. I kommissionen ingick förutom f d landshövdingen och statsrådet Ragnar Edenman bland andra f d statsministern (1976–78 och 1979–82) Torbjörn Fälldin och f d justitieministern (1979–81) Håkan Winberg. Kommissionen behandlade även frågan om bekämpning av terrorism och därvid också behovet av en beredskapsstyrka.

Den 6 oktober 1987 avvek den för grovt spioneri livstidsdömde Stig Bergling under en permission. Med anledning av detta fick tillträdande rikspolischefen Nils E Åhmansson

den 12 oktober 1987 i uppdrag att gå igenom polisorganisationen och lägga fram förslag om åtgärder för att förbättra polisens möjligheter att agera vid oväntade händelser. En rad utbildningsinsatser föreslogs och genomfördes under de kommande åren.¹²

Hösten 1987 utarbetade en arbetsgrupp inom Föreningen Sveriges polischefer en promemoria med synpunkter och förslag rörande inbrytningsstyrkor inom polisen.¹³

Liksom den tillträdande rikspolischefen Åhman, med bakgrund i polismyndigheten i Malmö, förordade föreningen en styrka på sammantaget 234 polismän uppdelad på Stockholm, Göteborg och Malmö.

Föreningen ansåg att en uppdelad inbrytningsstyrka skulle innebära flera fördelar:

- 1) närhet till flera riskobjekt,
- 2) större anknytning till den vardagliga polisverksamheten,
- 3) större närhet till berörda polismän,
- 4) större möjligheter att se problem ur olika synvinklar och en ökad stimulans i taktiskt tänkande och metodutveckling,
- 5) tre myndigheter med omedelbart ansvar och inblick i styrkans verksamhet och utveckling samt 6) större förmåga att leda totalinsatsen.

Diskussionen om en inbrytningsstyrka hade nu pågått i över tio år, sedan ockupationen av den västtyska ambassaden 1975. På många håll insåg man vikten av att Sverige har en egen styrka att sätta in, inte minst i situationer då internationella intressen berörs. Andra länder skulle ju annars kunna kräva att få använda sina egna specialstyrkor i Sverige.¹⁴ Vi hade ju sett hur Israel och Västtyskland ingripit utomlands när deras intressen hotades.

Samtidigt var vi inom polisen fullt medvetna om att inbrytningsstyrkan endast var

en del, men viktig del, av en större enhet. För tidskriften *Aktuell Säkerhet* kunde polismästaren Lars Nylén redovisa att erfarenheterna från USA visar att i 95 fall av 100 har polisen klarat av situationer där man barrikaderat sig och tagit gisslan genom polistaktiska förhandlingar – ”to diffuse a human bomb”. I bara fem av 100 fall har inbrytning varit nödvändigt. Men man kan inte förhandla med terrorister om man inte har trycket av en anti-terrorstyrka bakom sig.¹⁵

Genombrottet för en svensk beredskapsstyrka mot terroristangrepp kom i april 1988 när den parlamentariska kommissionen lade fram sin rapport. Edenmankommissionen ansåg att det borde skapas ”en yttersta resurs som kan användas i exceptionella situationer, exempelvis när en organiserad terroristgrupp ockuperat en byggnad, ett flygplan eller likande område, kanske också tagit gisslan, samt alla andra utvägar att komma tillrätta med situationen misslyckats.”¹⁶

Kommissionen ansåg att en beredskapsstyrka åtminstone till en början borde sättas upp endast i Stockholm och att man, mot bakgrund av erfarenheterna från Norge, borde satsa på en relativt liten styrka. En styrka på cirka 50 man, fördelade på åtta insatsgrupper, ansågs lämpligt avvägd. Styrkan skulle vara helt frikopplad från piketorganisationen. Därvid vägrade kommissionen in att dels tekniska förbättringar de senaste åren gjorts med avseende på kärnkraftverkens skydd, dels polismyndigheterna runt kärnkraftverken tilldelats specialutrustning och kontinuerligt utbildades i skydd av kraftverken.

Enligt kommissionens uppfattning var vidare arten av situationer där styrkan kunde bli aktuell att sättas in sådana att regeringen regelmässigt måste informeras och vara beredd att fatta beslut. Därför menade man att det var naturligt att det också skulle ankomma på regeringen att ge tillstånd att använda beredskapsstyrkan. Det skulle samtidigt ses

som ”en medborgerlig garanti för att denna resurs inte utnyttjas i onödan.”¹⁷

Den politiska tvehågsenheten som alltjämt råde till den insatsstyrka som man föreslog var tydlig i kommissionens rapport där man infogade en slags brasklapp:

Farhågor har uttalats att medlemmarna i beredskapsstyrkan också i den dagliga tjänsten kan komma att använda sådana våldsmetoder som de får lära sig under utbildningen inom beredskapsstyrkan och att de därvid på grund av sin status som elitpoliser kan komma att betraktas som mönsterskapande förebilder för andra polismän. Detta skulle kunna brutalisera det ordinära polisarbetet. Att vissa polismän är uttagna till tjänstgöring i en specialstyrka kan också ge upphov till en viss skiktning inom poliskåren med negativa konsekvenser för den rådande andan i kåren.¹⁸

I vårt förslag motverkas dessa tänkbara negativa följder dels genom en omsorgsfull rekrytering, dels genom inslag i utbildningen, som inskräper att beredskapsstyrkans verksamhet är av speciell natur och skiljer sig från den normala polisverksamheten. Polismännens huvudsakliga arbetsuppgifter skall dock vara vanlig ordningspolistjänst. Under denna tjänstgöring bör befälet särskilt uppmärksamma hur enskilda polismän uppträder.¹⁹

Beredskapsstyrkan inrättas våren 1991

Den parlamentariska kommissionens förslag remissbehandlades och bereddes sedan i regeringskansliet. I regeringens budgetproposition i december 1989 kom regeringens förslag. Riksdagen beslutade i samband med behandlingen av budgetpropositionen att tillskjuta medel för en polisiär resurs i form av en beredskapsstyrka för att bekämpa terroraktioner (prop 1989/90:100, bet JuU27,

rskr 211).²⁰ Den dåvarande civilministern (Bengt K Å Johansson) uttalade att styrkan borde placeras i Stockholm, men vara en för hela landet gemensam resurs. Han angav att hälften av tjänstgöringstiden för de poliser som avdelades för uppgiften skulle avsättas för professionell utbildning och träning och att poliserna under övrig tid skulle utnyttjas i den dagliga polistjänsten i ordinarie verksamhet. Med hänsyn bl a till att regeringen regelmässigt måste informeras om sådana situationer där det kunde bli aktuellt att använda styrkan delade civilministern den parlamentariska kommissionens uppfattning att det var regeringen som skulle fatta beslut om tillstånd att ta styrkan i anspråk.

Därmed stod det klart att en styrka om ungefär 50 polismän fick inrättas och den skulle vara fullt organiserad och utrustad våren 1991. I polisförordningen (1984:730) infördes en ny bestämmelse, 2 kap 9 §, som trädde ikraft den 1 juli 1990.²¹

Vid polismyndigheten i Stockholms län skall finnas en beredskapsstyrka för att bekämpa terroraktioner i landet. Beredskapsstyrkan får tas i anspråk för detta ändamål först efter beslut av regeringen för varje särskilt tillfälle.

Kastvindar

Efter ett ”maratonlopp” på över femton år och femton år efter Norge togs således de första praktiska stegen i Sverige för att skapa en beredskap att möta ett terroristangrepp. Den norska beredskapstroppen stod som modell.

Vid Stockholmsmyndigheten fick polisöverintendenten Erik Öhrling i uppdrag att leda arbetet med att inrätta styrkan. Som första chef rekryterades poliskommissarien Jan Söderberg med poliskommissarien Bertil Olofsson som biträdande chef. Embryot inhystes i tunnelbanepolisens lokaler på Brunkeberg. Det gällde nu att rekrytera per-

sonal, skaffa den speciella utrustning som styrkan behövde och utbilda personalen. Regeringen anslog 16 miljoner kronor till utrustning och beräknade därefter en årlig kostnad på 17 miljoner kronor för styrkan.

Ganska snart uppstod det en spänning inom Stockholmsmyndigheten. Å ena sidan uppskattades den hjälp i vardagen som beredskapsstyrkan genom sidotjänsten tillförde, men det innebar samtidigt en ryckighet i både vardagsplaneringen hos stöttade enheter samt svårigheter med övnings- och utbildningsplaneringen för beredskapsstyrkan. Det är inget ovanligt fenomen när vissa enheter ligger vid sidan av och inte är helt integrerade i den ordinarie verksamheten. Dessutom var i uppstartsläget piketen i Stockholm den naturliga rekryteringsbasen för styrkan. Det åderlät piketen. Samarbetet stimulerades inte av att en del av de sökande från piketen inte klarade rekryteringskraven som manglats fram i den politiska processen om styrkan.

Allteftersom beredskapsstyrkan fylldes upp med personal som fått sin grundläggande insatsutbildning och blev alltmer samövad uppstod nya samarbetsproblem. År 1994 var insatsstyrkan fulltalig. Andra halvan av 1990-talet kom att bli en turbulent period, där inte minst konkurrensen med piketorganisationen och stockholmsledningens tveågsna inställning till enheten innebar återkommande bekymmer och satte sina spår.

Det politiska ställningstagandet, som var reglerat genom polisförordningen, att utnyttjandet av styrkan krävde regeringsbeslut, innebar hinder och motvind. Personalen i styrkan blev alltmer kompetent genom den intensiva utbildningen och övningsverksamheten. Rädsla hos politiker för att detta gjorde dem "trigger happy" medförde att de inte fick utnyttjas för enklare insatsuppdrag. "Tyckare" hade för sig att en insatsstyrka enbart skulle komma att bestå av "muskel-

knuttar utan hjärna". Medan piketen dagligdags skaffade sig erfarenhet genom vardagens insatsjobb vid s k farlig situation fick inte sådana enklare insatsuppdrag ingå i beredskapsstyrkans sidotjänst. Den skulle enbart bestå av "mjukgörande" uppgifter och uppdrag.

Under åren inför inrättandet av beredskapsstyrkan, men också därefter, har givetvis frågan om rekryteringskraven och uttagningsproven skärskådats och diskuterats. Det har ifrågasatts om uttagningsproven varit formulerade för att utesluta även mycket fysiskt kvalificerade kvinnor.²² De psykologiska urvalsstegen har naturligtvis också blöts och stötts. Rekryteringsprocessen är viktig eftersom polisiär verksamhet i ett väsentligt avseende skiljer sig från snarlika militära insatser. Polisen och enskilda poliser, även i en insatsstyrka, måste hela tiden överväga sin våldsanvändning och väga behov och proportionalitet med Justitias balansvåg, inte krigets lagar. Det är en viktig fråga som ledningen inom hela polisväsendet alltid måste ge akt på.

I januari 1996 blev Svenska polisförbundets ordförande Gunno Gunnmo ny länspolismästare i Stockholm. Trots att han redan år 1979 var med i det projektarbete vid Rikspolisstyrelsen som tog fram behovet och formerna för en insatsstyrka såg han inte längre att styrkan fyllde något tomrum i polisverksamheten. Han ställde sig på piketens sida. Dessutom hävdade han internt att styrkan inte fanns förrän regeringen jämlikt polisförordningen beslutat om att den skulle sättas in. Personalen i insatsstyrkan kände sig därmed misstrodd och utfrysad. Besparingar inom Stockholmspolisen gjorde dessutom att utrustning och träning eftersattes. Styrkan började höra svanesången allt starkare. Detta ledde till att motivationen i styrkan sjönk och poliser hoppade av.

I maj 1995 hade Rikspolisstyrelsen inspekterat styrkan. Inspektionsrapporten ledde till en gemensam skrivelse den 10 juni 1996 till regeringen från Rikspolisstyrelsen och Polismyndigheten i Stockholms län. I skrivelsen föreslogs att beredskapsstyrkan som sådan skulle utmönstras som särskilt begrepp. I stället borde kompetensen för terrorbekämpning finnas inom en ny säkerhetsorganisation vid polismyndigheten, integrerat med piketen. Man menade att det skulle ge en sammanhållen organisation och betydande rationaliseringsvinster. En integrering skulle också innebära en minskad risk för att beredskapsstyrkan skulle bli en sluten grupp, avskärmad från den övriga polisverksamheten. Personalen i beredskapsstyrkan skulle dessutom få fler tillfällen att handskas med allvarlig brottslighet, vilket skulle förbättra dess förutsättningar att klara av sin huvuduppgift. Dessutom föreslogs att en ändrad ordning borde övervägas vid beslut om insatser av beredskapsstyrkan vid terroraktioner.

Personalen vid styrkan uppfattade att detta gick helt på tvärs med de konstituerande tankarna, en smygande assimilering och tvindöd som måste uppmärksammas innan man stod inför *fait accompli*.

I budgetpropositionen för år 1997, där skrivelsen från juni 1996 behandlades, höll regeringen, föga förvånande, med rikspolischefen och länspolismästaren i Stockholm om att organisationsformen borde ändras och att det fanns flera fördelar med integreringsförslaget med piketen i form av samordnad utbildning och rekrytering. Regeringen underströk samtidigt "att det är av yttersta vikt att kompetensen för bekämpning av terroraktioner vidmakthållas".²³ Regeringen uttalade att den kompetens som styrkans personal tillägnat sig borde tas tillvara så att det gagnade hela polisväsendet. Riksdagen delade regeringens uppfattning. Justitiekotet

underströk också behovet av att vidmakthålla den mycket höga kompetensen för att bekämpa terroraktioner.

Regeringen återkom i frågan om beslutsordningen och uttalade i 1998 års budgetproposition att dessa beslut, som måste utgå från operativa överväganden, borde fattas av Rikspolisstyrelsen på framställning av vederbörande regionala polischef. Man gick därmed ifrån 1990-års beslutsordning och ändrade i polisförordningen och instruktionen för Rikspolisstyrelsen så att beredskapsstyrkan fick tas i anspråk efter beslut av Rikspolisstyrelsen.²⁴ Regeringen anmärkte samtidigt att regeringsformen 11 kap. 6 § "ger regeringen rätt att i ett visst fall beordra polisen att sätta in specifika insatser, t ex beredskapsstyrkan, men också att förbjuda sådan användning." Dessutom fick RPS genom förordningsförändringar rätt att meddela föreskrifter för styrkans verksamhet.²⁵ I september 1998 beslutade Rikspolisstyrelsen om föreskrifter och allmänna råd för beredskapsstyrkans verksamhet, FAP 201-3.

Under år 1999 aktualiserades återigen frågan om förändringar av insatsstyrkans organisation och uppgifter. Personalen vid insatsstyrkan tillskrev den 8 februari 1999 Riksdagens justitiekotet. Personalen uttryckte missnöje över ordningen i fråga om polismyndighetens ledning och bristande intresse för styrkan, dess utbildning, utrustning och organisation.

Under mars månad 1999 behandlade riksdagen fem i stort sett likalydande interpellationer angående beredskapsstyrkans framtida verksamhet (1998/99: 178, 179, 180, 181 och 187). Vid interpellationsdebatt den 19 mars 1999 (Prot 1998/99:72) kom frågor upp om beredskapsstyrkans verksamhetsområde och arbetsuppgifter, utrustning, utbildning, organisatoriska tillhörighet samt om finansieringen av styrkan. Vid observation från

sidan uppfattades interpellanterna bättre insatta i problematiken än svarande statsråd.

Personalinitiativet ledde till att styrkans chef fräntogs befälet och tilldelades projektarbete vid myndigheten. Samma dag som han inledde det nya arbetet blev han dock utkallad som förhandlare vid en barrikaderad situation på ett konsulat i Stockholm. Han hjälpte till att lösa upp situationen. Ytterligare fyra sådana händelser, även med gisslan, inträffade i rad och hans kompetens efterfrågades. Karantänen upphävdes efter fyra månader och han var åter styrkans chef.

På eftermiddagen den 28 maj 1999 steg två män iklädda rånarluvor in på Östgöta Enskilda bank i Kisa. Utanför vaktade en tredje person, också iklädd rånarluva, med en UZI kulsprutepistol i händerna. Rånet drar ut på tiden eftersom rånarna måste invänta att kassavalvets tidlös kan öppnas. Det gör att polisen hinner rycka ut. En närpolis från Kinda-Ydre följer efter rånarbilen när rånarna flyr, blir beskjuten två gånger och då han tvingas lämna bilen och söka skydd i en vassrugg i en sjö invid vägen kastar rånarna handgranater efter honom och han träffas i armen av ett skott.

Rånarna fortsätter, byter flyktbil och blir efter en knapp timme uppfångade av en annan polispatrull norr om Malexander. Skottväxling utbryter. Den slutar med att polismännen skadas och därefter kallblodigt avrättas. Den ene rånaren skadas av polisens moteld, dumpas därefter av sina medgärningsmän och lämnas en stund senare av en privatperson på vårdcentralen i Boxholm. En av de andra rånarna grips tre dagar senare av civila poliser i Tyresö och den tredje, som lyckats fly ända till Costa Rica, grips där genom ett intensivt internationellt polissamarbete.²⁶

Polismord av detta slag får hela polisorganisationen på fötter. Från rikskriminalpolisens sida ställdes riksmordkommissio-

nen, spaningsroteln, förhandlare och polisflyget omedelbart till förfogande. Halva insatssatsstyrkan, som vid den här tiden benämndes ONI (Operativa avdelningen nationella insatsstyrkan) sattes i högsta beredskap på sin grupperingsplats på Lilla Essingen i Stockholm. Insatsstyrkan engagerades därefter både i Östergötland och i Stockholmsområdet. Det väckte givetvis medial uppmärksamhet. I *Dagens Nyheter* förklarade rikspolischefen att "det är medlemmar ur insatsstyrkan och inte insatsstyrkan" som deltar i sökandet efter polismördarna. "Hyckleri", tyckte personalen i ONI.²⁷

Våren 1999 hade Stockholmsmyndigheten lämnat en rapport till Rikspolisstyrelsen där den bland annat förordade insatsstyrkans fortsatta placering i Stockholmsmyndigheten. Rikspolisstyrelsen överlämnade i sin tur den 23 juni 1999 en rapport till regeringen om insatsstyrkan. I rapporten angavs att polisen behöver en nationell styrka för att kunna bekämpa terroraktioner och att styrkans verksamhetsområde borde utvidgas. Rikspolisstyrelsen föreslog att styrkan skulle kunna sättas in i sådana fall där det från polisiär synpunkt var lämpligt att anförtro styrkan eller delar av den en uppgift. Någon formell begränsning av styrkans verksamhetsområde borde enligt styrelsen inte finnas.²⁸

Rikspolisstyrelsen angav att det inte fanns några operativa eller andra övergripande skäl för Rikspolisstyrelsen att överta den direkta ledningen över styrkan. Rikspolisstyrelsen borde i stället utöva en indirekt ledning över styrkan. Polismyndigheten i Stockholms län borde ha bättre förutsättningar att tilldela styrkan lämpliga uppgifter vid sidan av huvuduppgiften. Styrkan borde ha en särskilning inom polismyndigheten och kunna arbeta sammanhållet. Den borde kunna utnyttjas i verksamhet vid polismyndigheterna i hela landet särskilt där det inte fanns piketer, vid Rikskriminalpolisen och vid

Säkerhetspolisen. Styrkan borde underställas och ledas av den polismyndighet som i övriga delar svarar för den aktuella insatsen. Rikspolisstyrelsen borde enligt förslaget ta ett fastare grepp om verksamheten än tidigare. Rikspolisstyrelsen borde föreskriva att det för styrkan skulle finnas en särskild budget och en handlingsplan och att verksamheten skall följas upp särskilt.²⁹

Rikspolisstyrelsen ansåg mot bakgrund av övriga förslag i rapporten, särskilt förslaget om ett utökat ansvarsområde, att det inte borde finnas en särskild beslutsordning för att ta styrkan i anspråk. Ett sådant beslut borde kunna ske vid Polismyndigheten i Stockholms län i enlighet med de regler som gäller för förstärkningsrörelser. Man skulle enligt Rikspolisstyrelsen därmed slippa de tillämpningsproblem som orsakas av att det finns olika uppfattningar om när styrkan skall anses vara tagen i anspråk. Genom en aktivare indirekt ledning från Rikspolisstyrelsen skulle man också försäkra sig om att styrkan används i enlighet med statsmakternas intentioner. Rikspolisstyrelsen framhöll också den möjlighet som Rikspolisstyrelsen hade att biträda en polismyndighet vid en särskild händelse genom att besluta att styrkan ska utgöra en förstärkning från Polismyndigheten i Stockholms län. Styrkan borde enligt förslaget kallas Nationella insatsstyrkan för att betona att den är en nationell resurs. Samtliga länspolismästare (därtill inmotade) ställde sig bakom Rikspolisstyrelsens förslag.³⁰

I detta backspegelperspektiv många år före 2015 års enmyndighetsreform måste man minnas att de regionala polismyndigheterna var de starka i polisorganisationen och centrala enheter skulle dessutom inte tillåtas breda ut sig – ”svansen på polishunden skulle vara tuktad och bara vifta på begäran”.

Den 21 oktober 1999 beslutade regeringen om en ändring i polisförordningen.

Ändringen innebar att styrkan fick användas till annat än att bekämpa terroraktioner, om det kunde ske med hänsyn till denna huvuduppgift.³¹ Dessutom döpte regeringen om beredskapsstyrkan till ”Nationell insatsstyrka” (NI). Styrkan var vid den här tiden stationerad på Lilla Essingen i Stockholm och bestod av 53 poliser och två civilanställda.

Något beslut av Rikspolisstyrelsen för att ta insatsstyrkan i anspråk krävdes således inte längre utan Polismyndigheten i Stockholms län beslutade om styrkans användning på samma sätt som vid polisiära förstärkningsrörelser.

Författningsändringen fick till följd att Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, FAP 201-3, omarbetades. Bestämmelserna, som trädde i kraft den 1 mars 2000, behandlade bl a frågor om styrkans användning för andra uppgifter än att bekämpa terroraktioner. Vidare föreskrevs att Polismyndigheten i Stockholms län årligen skulle upprätta en handlingsplan och budget för nationella insatsstyrkan och att detta material skulle redovisas till Rikspolisstyrelsen.

Sen november 1998 hade SÄPO/Rikskrimkommittén arbetat med att utreda polisens organisation för att bekämpa den grova organiserade brottsligheten. I april 2000 kom kommitténs betänkande om den centrala polisen. En av kommitténs iakttagelser var att polisens verksamhet belastades av ett revirtänkande som syntes genomsyra stora delar av polisväsendet.³²

Kommittén var givetvis inne på frågor om terrorismbekämpning och tog del av diskussionerna och förslagen rörande insatsstyrkan. Den konstaterade att regeringen i budgetpropositionen för 2000 uttalat att förutsättningarna för att bibehålla styrkans kompetens försämrats efter integrationen med piketen. I betänkandet redovisades regeringens senaste bedömning: att det var tydligt att de formella begränsningarna beträffande styr-

kans verksamhetsområde var mindre lämpliga och att de förslag som Rikspolisstyrelsen lämnat borde ge goda förutsättningar för en gynnsam utveckling av styrkans fortsatta verksamhet samt att regeringen avsåg att vidta de förordningsändringar som behövdes för att förslaget skulle kunna genomföras.³³ Kommittén ansåg att revirtänkandet måste bekämpas samt att beslut om att ta styrkan i anspråk skulle fattas av Rikspolisstyrelsen eftersom styrkan är en nationell resurs och att kostnaden när styrkan lämnar förstärkning ska belasta central nivå.³⁴

Rikspolisstyrelsen inspekterade Nationella insatsstyrkan år 2000. I inspektionsprotokollet den 6 september 2000 anfördes sammanfattningsvis att insatsstyrkans numerär hade minskats, att dess utrustning delvis var föråldrad och försliten och att förutsättningarna för att vidmakthålla och utveckla styrkans kompetens inte kunde anses tillräckliga. Inspektionsgruppen ansåg också att det fanns starka skäl att överväga att inordna den Nationella insatsstyrkan i Rikspolisstyrelsens organisation.

Rikspolisstyrelsen reviderade därefter sina föreskrifter rörande styrkan och inledde en utredning av förutsättningarna för att eventuellt lokalisera styrkan till Polishögskolan i Sörentorp och där bygga specialanpassade lokaler. Polismyndigheten i Stockholms län tillfördes för vart och ett av åren 2001, 2002 och 2003 2 miljoner kronor för att säkerställa styrkans numerär och utrustning. Sakta gled styrkan över till den centrala nivån.

Det fortsatte att puttra. Justitiekottet behandlade insatsstyrkans organisatoriska hemvist hösten 2000. Året därpå begärde Kristdemokraterna och Centerpartiet i riksdagsmotioner att insatsstyrkan skulle tillhöra Rikspolisstyrelsen och vara en nationell resurs. Kristdemokraterna lyckades tillsammans med de övriga borgerliga partierna och Vänsterpartiet samla en majoritet i riksdagen.

Justitiekottet gick på motionärernas linje och anförde bl a:³⁵

Utskottet ser med oro på att Nationella insatsstyrkan i dag riskerar att inte kunna fullgöra sitt huvuduppdrag. Detta kan till stor del härledas till insatsstyrkans organisatoriska hemvist. Utskottet anser att Nationella insatsstyrkan skall vara en *nationell* resurs.

Det är av stor vikt att Nationella insatsstyrkan kan nyttjas vid allvarliga händelser för att uppnå bästa möjliga operativ kompetensnivå. Styrkan skall genom träning, kompetensutveckling och operativ verksamhet ha beredskap att möta ett eventuellt terroristangrepp. Detta tillgodoses genom att styrkan inordnas vid Rikspolisstyrelsen.

Nuvarande organisatoriska placering vid Polismyndigheten i Stockholms län medför att polismyndigheterna ute i landet många gånger av ekonomiska skäl avstår från att nyttja styrkans kompetens. Detta bör vid en överföring till Rikspolisstyrelsen inte fortsatt ses som ett hinder då styrkan skall vara att betrakta som en förstärkningsresurs liknande rikskriminalpolisen och helikopterverksamheten.

Den 4 december 2001 beslutade riksdagen i ett tillkännagivande att ”ge regeringen i uppdrag att vidta de åtgärder som krävs för att snarast överföra Nationella insatsstyrkan från Polismyndigheten i Stockholms län till Rikspolisstyrelsen.”

De borgerliga partierna och Vänsterpartiet hade alltså kört över regeringen. Dåvarande ordföranden i justitiekottet sedermera statsministern Fredrik Reinfeldt (m) uppgav för *Dagens Nyheter*: ”Det var precis efter terrordåden i USA. Styrkan kunde påvisa att den användes till rutinuppgifter, att den saknade utrustning och att den inte fick tillräcklig utbildning. Argumenten var helt en-

kelt uppenbara för att Stockholmspolisen inte klarade det här ansvaret.”³⁶

Redan i januari 2002 följde kristdemokraten Ragnwi Marcelind i en interpellation till justitieminister Thomas Bodström upp riksdagsbeslutet och uttryckte stor förvåning över att ingenting hänt och att någon flytt inte gjorts. Regeringens beslut kom den 5 september 2002 genom en förändring i förordningen (1989:773) med instruktion för Rikspolisstyrelsen.

Den 1 oktober 2002 överfördes NI till Rikspolisstyrelsen och inordnades i Rikskriminalpolisen. Arbetet med överförandet hade då pågått sedan april samma år och var väl förberett. Lugnet utbreddes sig och personalen i NI fick en nytändning. När sen hela polisväsendet skakades om i organisationsförändringen år 2015 klarade sig NI helskinnad ur stormen.

Stöd från Försvarsmakten

Redan i projektarbetet vid Rikspolisstyrelsen på 1970-talet stod det klart att en insatsstyrka snabbt måste kunna transporteras till insatsplatser i hela landet. För det krävdes helikopterkapacitet och tillräcklig sådan fanns bara inom Försvarsmakten.

Rikspolisstyrelsen förslog därför i mars 1982 att regeringen skulle föreskriva skyldighet för Försvarsmakten att biträda polisen med transporthjälp vid polisinsatser föranledda av vissa brottsliga angrepp samt vid övningar inför sådana händelser.³⁷

I viss mån tillgodosågs detta år 1983 och därefter i förordningen (1986:1111) om militär medverkan i civil verksamhet. Ytterligare förändringar gjordes i början av 2000-talet³⁸ och efter terroristattentaten i USA den 11 september 2001 med flera attentat.³⁹ Ett flertal regler finns om Försvarsmaktens stöd i polisiär verksamhet.⁴⁰ Personal från Försvarsmakten som har viss tjänsteställning

och vissa kvalifikationer i övrigt och som deltar i en stödsats vid terrorismbekämpning har sedan 2006 polismans befogenhet att ingripa med tvång eller våld i enlighet med polislagens regler för att utföra stöduppdraget eller för sitt eget skydd.⁴¹

Beväpnade fritagningar⁴²

Efter spionen Stig Berglings rymning i oktober 1987 beslutade regeringen att Rikspolisstyrelsen fick utöva polisledning vid spaning efter intagna i kriminalvårdsanstalt som avvikit från verkställigheten av straff för viss brottslighet, om det fanns särskilda skäl.⁴³ Inom styrelsen ankom uppgiften på Rikskriminalpolisen. I sådana sammanhang kom NI att bli en viktig resurs, inte minst därför att styrkan förfogar över särskild observationsutrustning, kan uppträda dolt och uthålligt i terrängen, har bra kommunikationsutrustning och snabbt kan mobiliseras. Detta skulle tydligt visa sig rymningsåret 2004.

Kvällen den 18 januari 2004 utlöstes ett brandlarm från ett bastuaggregat på Kumlaanstalten. Ungefär samtidigt körde en personbil upp mot anstaltens ena sida i skydd av mörkret. Klockan 18.03.00 skar två personer upp det första yttre staketet med ett kapverktyg. På centralvaktens tv-skärmar kunde man skymta ett gnistregn från kapverktyget, om man tittat, men personalen var fokuserad på brandlarmet. Trettio sekunder senare tog sig de båda personerna igenom det andra yttre staketet med sina kapverktyg. När de sedan tog sig igenom hålet i staketet utlöstes larm.

Klockan var då 18.04. Tretton sekunder senare drog de på sig ännu ett larm. Personalens fokus var alltså riktat på att hantera brandlarmet från bastun och räddningstjänstens ankomst. De båda fritagarna hade nu varit synliga i tre minuter i monitorerna,

men ingen hade upptäckt dem. Klockan 18.07 reste fritagarna stegar mot muren. En av dem höll vakt på murkrönet medan den andre förde ner en stege på murens insida. Då utlöstes två staketlarm på anstaltsmurens insida. Nu upptäckte personalen i centralvakten vad som höll på att ske sedan fem minuter tillbaka. Mannen på murkrönet var beväpnad. Mannen med kapverktyget gav sig på staketet till promenadgården på säkerhetsavdelningen.

Klockan 18.13 hade han skurit igenom staketet, och tre intagna säkerhetsfångar kunde ta sig ut genom hålet och följa sina fritagare tillbaka upp för stegen och över muren. Klockan 18.16 körde personbilen bort från anstalten.

Tre avvikna från Kumlas säkerhetsavdelning lokaliserades till Köpmanholmen. NI skickades upp för att förstärka och transporteras dels med bil och polishelikopter, med en militärhelikopter från flygflottiljen F 16 i Uppsala. Adressen stämde inte, utan i stället blev det en adress i Örnsköldsvik. Torsdagen den 22 januari strax före midnatt greps rymmarna i en lägenhet i Örnsköldsvik av personal ur den Nationella insatsstyrkan och lokal polis.

Från visst håll hördes kommentaren att ingen hade väl kunnat tro att någon skulle vilja bryta sig in i ett fängelse. Intresset att frita högprofilerade fångar av olika anledningar eller att en intagen skulle ha ekonomiska muskler att köpa en fritagning fanns tydligen inte i den godtrogna tankevärlden.

I juli 2004 var säkerhetsavdelningen vid Kumla stängd på grund av skadegörelsen och mordbrand i april samma år. Säkerhetsavdelningen på Hall var fullbelagd. Platssituationen i hela kriminalvården var mycket ansträngd och lokaler av lägre säkerhetsklass fick utnyttjas för säkerhetsfångar. Den 27 juli strax före midnatt flaggade en av de intagna på Halls observationsavdel-

ning på från sin cell. Han ville ha huvudvärkstabletter.

Man bedömde inte detta som något märkligt. Två kvinnliga vårdare i den rörliga bevakningsstyrkan begav sig mot avdelningen. Klockan 23.49 gick de genom avdelningens vaktrum in i cellkorridoren. Där överraskades de av en intagen. Helt i strid med gällande rutin var han utanför den cell där han skulle ha varit säkert inlåst för natten. Dessutom hade han ett skjutvapen i handen och rånade båda vårdarna på nyckelknippan och låste in dem i en cell. Med nycklarna som han tvingat till sig låste han sedan upp tre andra celler och släppte ut de intagna, däribland en av dem som i januari hade fritagits från Kumla. Också denne? hade tillgång till en pistol. En av de inlåsta vårdarna tvingades att klä av sig och lämna uniformen till fångarna. Efter en del strul med nycklarna tog de med sig en av vårdarna som gisslan och började klockan 00.15 röra sig i den långa underjordiska kulverten mot centralvakten och huvudentrén.

Samtidigt körde en personbil upp omedelbart utanför centralvakten. Från bilen sköt man mot personalen i centralvakten som sökte skydd. Med en vinkelslip sågade fritagarna upp gallret i inpasseringsslussen intill centralvakten som hölls under kontroll med vapenhot. Rymmarna i kulverten och fritagarna hade kontakt med varandra via mobiltelefon. Framme vid centralvakten avlossade rymmarna ett antal skott. Fångarna lyckades sedan ta sig in i vaktlokalen där de under vapenhot tvingade personalen att öppna dörrarna ut från anstalten. På utsidan släpptes gisslan. I det läget hade polis hunnit till platsen men ingrep inte.

Ett stort polispådrag samordnades via Rikskriminalpolisen. Bland annat engagerades Nationella insatsstyrkan. Ganska snart var rymmarna gripna och återförda bakom lås och bom.

Strax var det dags för nästa allvarliga händelse. Klockan 17 den 4 augusti 2004 hade de intagna vid avdelning D på Norrtäljefängelset kiosktid. Det följde ett fast schema med samma tid varje vecka. Kiosken låg nära huvudentrén. Klockan 17.20 körde två bilar upp utanför portarna vid anstalten. Den ena bilen stannade alldeles i närheten av den dåvarande gångporten i anstaltsmuren. En person tog ut en lastpall som han ställde mot gångporten och samtidigt backade en av bilarna med hög fart mot pallan och slog på så sätt in porten som en kraftig murbräcka. En fritagning var på gång.

En person ställde sig i portöppningen med ett kortpipigt automatvapen. En annan person kom med ett skärverktyg och skar upp stängslet i inpasseringen som avskilde entréområdet från de intagna vid kiosken. På omkring en och en halv minut var det hela över och tre intagna försvunna i den väntade bilen. Så fort kan det gå – men man borde ha läst på läxan! En liknande fritagning hade genomförts mindre än ett år tidigare, i augusti 2003. Då hade fyra kpistbeväpnade män kört in genom fängelseporten till Mariefredsanstalten och fritog en 24-årig bankrånare.

Spaningar efter Norrtäljeinternerna bedrevs samtidigt på flera håll i landet. I det stora polispådraget engagerades även NI. Söndagen den 8 augusti kunde först en av rymmarna och en av de misstänkta fritagarna gripas av en polisstyrka i villasamhället Kaxholm vid Vättern och strax därefter de två andra rymmarna i en lägenhet i Gränna. Företaget Gränna Knäcke passade på att utnyttja uppmärksamheten och lanserade en ny delikatess: ”Grännas Rymmarknäcke. Försvinnande gott”.

Innan man hunnit hämta andan efter sommarens allvarliga händelser var det dags igen. Som chef för Rikskriminalpolisen satt författaren på Polishögskolan tillsammans

med cheferna för de nordiska antiterrorstyrkorna och åt middag på torsdagskvällen den 23 september 2004. Plötsligt började alla mobilsökare larma hos de svenska cheferna. Att något allvarligt inträffat stod omedelbart klart. Det var ett givaktläge, frågan var bara vad för sorts katastrof det var som hade inträffat. Svaret lät inte vänta på sig.

Klockan 19.37 hade vårdare vid anstalten Mariefred tryckt på sina överfallslarm. En livstidsfånge hade ryckt loss en fastkedjad kniv i köksutrustningen i en av bostadspaviljongerna. Han hotade en av vårdarna med kniven. En annan intagen tog en annan vårdare som gisslan och hotade med en skänkel till en sax. Med de båda vårdarna som gisslan tog sig de båda fångarna ut ur paviljongen, över den helt öppna gräsytan och ner mot centralvakten och anstaltsens huvudentré. I fordonsslussen fanns en bil som tillhörde en entreprenörfirma som höll på med vissa säkerhetsinstallationer. Bilen kapades och de två intagna flydde med en av gisslan. Återigen mobiliserades de polisiära resurserna, däribland NI.

I dag 2021

Nationella insatsstyrkans huvuduppgift är att bekämpa terrorism, men det finns flera situationer där dess kompetens kan utnyttjas. NI genomför regelbundet uppdrag åt Polismyndigheten och Säkerhetspolisen. Av naturliga skäl blir det sällan känt att insatserna har fått stöd med NI:s förmåga, eftersom många fall utförs dolt för uppdragsgivarens räkning. De hundratalet insatser som genomförs årligen kan sammanfattas enligt följande:

- Ingripanden vid förberedelser till eller pågående terrorbrott.
- Insatser mot brottsliga handlingar stödda av främmande makt.

- Insatser vid gisslansituationer och kidnappningar.
- Ingripanden mot särskilt farliga gärningsmän.
- Insatser vid grova rån.
- Spaning och kartläggning i svårtillgängliga miljöer.
- Insatser i marin miljö.
- Bistånd med specialiserad kompetens vid statsbesök.
- Förhandling i krissituationer.
- Förstärkt livvaktsskydd.
- Insatser för bevissäkring med hög komplexitet eller svårighetsgrad.
- Andra polisoperationer med särskilt skyddsvärde eller svårare koordinering.

Avslutningsvis

Terroristhotet är komplext, diversifierat och ändrar sig snabbt och ständigt. Världen ser numera en terrorism med många ansikten. Vi har sett hur en enskild aktör, den ensamme vargen med eller utan stöd i andra, kan åstadkomma förödande skador i samhället. Vi har även noterat hur terrorism används av främmande makt likväl som av irreguljära aktörer och som ett medel i hybridkrigföring i fred och i gråzonslägen.⁴⁴

Säkerhetspolisen har huvudansvaret för att förhindra terroristbrottslighet i Sverige, men också många andra myndigheter berörs. Det ankommer på Säkerhetspolisen att genom säkerhetsunderrättelsetjänst förebygga och uppdaga terrorism samt att sammanställa bedömningar av hotbilden mot rikets säkerhet. Behovet av ett internationellt informationsutbyte är stort.

Även om förebyggandets strategi är att föredra behövs en beredskap för att ingripa när något händer eller bedöms vara i göringen. Terroristattacker inträffar som regel

mycket överrumplande till både tid och plats. Bekämpning av terrorism är den Nationella insatsstyrkans huvuduppgift.

Det är mot bakgrund av händelseutvecklingen i Europa de senaste åren uppenbart att det fortsatt behövs såväl ett intensivt underättelsearbete som en hög insatsberedskap mot terrorism även i Sverige. Samtidigt är det naturligtvis inte så att det finns kopplingar till terrorism i allt, men i ett akut inledningsskede kan det många gånger vara svårt att veta vad som är på gång, vem som ligger bakom, vad som riskerar att hända och omfattningen av eventuella skador.

I sitt betänkande konstaterade Stödutredningen att den komplexitet och föränderlighet som hotbilsfrågan rymmer gör att en diskussion om vad vi behöver skydda oss emot med nödvändighet har en ganska generell karaktär. I samarbete med Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) konkretiserade Stödutredningen ett antal typfall som polisen kan komma att ställas inför i samband med omfattande terroristattacker på land, i luften och till sjöss:⁴⁵

- Attack med flygplan.
- Kapning av fartyg.
- Hot mot EU:s snabbinsatsstyrka.
- Gisslantagning i skola.
- Angrepp mot vattenmagasin i en Norrlandsälv.
- Attentat mot idrottsarenor.
- Kapning av tåg på Öresundsbron.

I augusti 2015 redovisade Regeringen en svensk strategi mot terrorism.⁴⁶ Målet för terrorbekämpningen är att undvika att terroristattentat genomförs. Arbetet med att bekämpa terrorism delas in i tre områden – förebygga, förhindra och försvåra. Dessutom redovisas under ett avsnitt hur konsekvenserna av ett terroristattentat ska hanteras.

Därvid är målsättningen att man snabbt och effektivt ska kunna ingripa mot och avbryta ett pågående terroristattentat och att begränsa samhällskonsekvenserna.

Kunskapsuppbyggnad och underrättelsebaserad taktikutveckling är därför viktigt för att hålla en insatsstyrka vital över tid. I sin strategi skriver Regeringen:⁴⁷

Förutom resurser från polisregionerna ingår den nationella insatsstyrkan i förstärkningssystemet. Nationella insatsstyrkan i Polismyndigheten är Sveriges yttersta polisiära resurs som ska hantera situationer som är så allvarliga, ovanliga eller riskabla att de inte går att hantera inom den vanliga polisverksamheten. Huvuduppgiften är att ingripa vid terroristattentat eller om ett sådant befaras. Vid insatser till sjöss samverkar insatsstyrkan vid behov med Kustbevakningen. Om flera terroristattentat skulle inträffa samtidigt, om de har en gränsöverskridande karaktär eller om ett terroristattentat skulle pågå under längre tid, kan det finnas behov av ytterligare polisiära resursförstärkningar. De nationella insatsstyrkorna inom EU och Norge samarbetar i det s k Atlasnätverket för att öka och likställa förmågan att bekämpa bl a terroristattentat i de deltagande staterna. Inom Regeringskansliet pågår arbete för att genomföra rådets beslut 2008/671/

RIF om förbättrat samarbete i krissituationer mellan Europeiska unionens medlemsstaters särskilda insatsgrupper (det s k Atlasrådsbeslutet) så att det ska bli möjligt för Sveriges nationella insatsstyrka att vid behov begära stöd av insatsstyrkor från andra medlemsstater i händelse av ett terroristattentat i Sverige.

Regeringen pekar i strategin också på behov av en ökad samverkan mellan Säkerhetspolisen, Polismyndigheten och Försvarmakten.

När man diskuterar svenska säkerhetsfrågor i ett brett perspektiv spelar en nationell antiterrorstyrka en viktig roll för förmågan att hantera en del av de svåra utmaningar som samhället kan utsättas för och hur Sverige därvid uppfattas av andra länder och antagonister av olika slag. År 2021 hade Nationella insatsstyrkan verkat i trettio år. Det är förvisso fortfarande en manlig värld. Insatserna är av många olika slag. Även om ingripanden i riskfyllda och farliga situationer sker överraskande och snabbt medverkar styrkan på ett lågmält sätt – tillgänglig och beredd innan det händer.

Författaren är polischefsutbildad jurist, f d chef för Rikskriminalpolisen och generaldirektör. Han är ledamot av KKrVA.

Noter

1. Regeringens kungörelse (1969:84) om användandet av skjutvapen i polistjänsten.
2. Berggren, Nils-Olof och Munck, Johan: *Polislagen. En kommentar*, Norstedts Juridik AB, Tredje upplagan, Stockholm 1998, s 74.
3. Regeringens proposition 1977/78:100, bil 5, s 42.
4. Ibid, s 47.
5. *Piketverksamheten i Stockholms polisdistrikt*, 1975 års polisutredning, Ds Ju 1977:2.
6. Op cit, Proposition 1977/78:100, se not 3, s 50.
7. Op cit, *Piketverksamheten i Stockholms polisdistrikt*, se not 5, s 26.
8. Nylén, Lars: "Terrorns olika ansikten", *KKrVAHT*, 1. häftet 2017, s 147-157.
9. Regeringens proposition 1980/81:100, bil 5, s 35.
10. Ibid.
11. *Polisen*, betänkande av 1975 års polisutredning, SOU 1979:6, s 284
12. Åhman, Nils E: *Polisens verksamhet vid särskilda händelser*, rapport, Justitiedepartementet, december 1987.
13. *Särskild inbrytningsstyrka*, rapport, Föreningen Sveriges polischefer, 1987-11-04.
14. Jansson, Bo: "Förhandling prioriteras – men vi ska vara redo att tillgripa våld", *Aktuell Säkerhet*, 3/90, s 32.
15. Ibid, s 33.
16. *Rapport av Parlamentariska kommissionen med anledning av mordet på Olof Palme*, SOU 1988:18, s 175.
17. Ibid, s 193.
18. Ibid, s 202.
19. Ibid, s 202.
20. *Den centrala polisen*, betänkande av SÄPO/ Rikskrim-kommittén, SOU 2000:25, s 61.
21. SFS 1990:521.
22. Kjoller, Hanne: "Fyrkantig insats", *Dagens Nyheter*, 2007-05-23, <https://www.dn.se/arkiv/ledare/fyrkantig-insats/>, (2021-10-02).
23. Regeringens proposition 1996/97:1 Utgiftsområde 4, s 21.
24. SFS 1997:1053 och 1997:1054.
25. Regeringens proposition 1997/98:1, Utgiftsområde 4:3, s 26.
26. *Malexandermorden*, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Malexandermorden>, (2021-09-25).
27. Alfredsson, Lena: "Elitstyrkans insats mörkas", *Dagens Nyheter*, 1999-06-03.
28. Op cit, *Den centrala polisen*, se not 20, s 62.
29. Ibid, s 62.
30. Ibid, s 236.
31. 2 kap 17 § Polisförordningen (1998:1558) ändrades genom SFS 1999:787.
32. Op cit, *Den centrala polisen*, se not 20, s 236
33. Ibid, s 63.
34. Ibid, s 216 och 238.
35. Justitiekontorets betänkande 2001/02:JuU1, s 47.
36. Wierup, Lasse: "Nationella insatsstyrkan: Sveriges elitpolis fick ny roll efter terrordåden i USA", *Dagens Nyheter*, 2002-12-30, <https://www.dn.se/arkiv/inrikes/nationella-insatsstyrkan-sveriges-elitpolis-fick-ny-roll-efter-terrordaden-i-usa/>, (2021-09-29).
37. Op cit, *Rapport av Parlamentariska kommissionen ...*, se not 16, s 182.
38. *Stöd från Försvarsmakten*, betänkande av Utredningen om Försvarsmaktens stöd till andra myndigheter m m, SOU 2001:98.
39. *Polisens behov av stöd i samband med terrorismbekämpning*, betänkande av Stödutredningen, SOU 2005:70.
40. Lag (2006:343) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning. Förordning (2017:113) om Försvarsmaktens stöd till polisen med helikoptertransporter.
41. Regeringens proposition 2005/06:111, s 47.
42. Nylén, Lars: "Kriminalvården på ny kurs", *Nordisk Kriminalkrönika* 2010, Nordiska polisidrottsförbundet, Malmö 2010, s 439.
43. 4 § 8 p Förordning (1988:762) med instruktion för rikspolisstyrelsen.
44. Op cit, Nylén, Lars, se not 8.
45. Op cit, *Polisens behov av stöd...*, se not 39, s 73.
46. *Förebygga, förhindra och försvåra – den svenska strategin mot terrorism*, Regeringens skrivelse 2014/15:146, s 28.
47. Ibid, s 29.